

- Ст.н.с. д-р Марияна Витанова
Институт за български език - БАН-
**НЕОПРЕДЕЛИТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИ
ФОРМИ В БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТИ**

Семантичните и функционални особености на неопределителните местоименни думи (местоимения и местоименни наречия) в съвременния български книжовен език са сравнително добре проучени. На тях са посветени редица изследвания на наши и чужди учени - Ницолова, Осенова, Ро Хауге, Добрев, Русек и др.

Целта на статията е да се направи преглед на формалното богатство от неопределителни местоимения, употребявани в българските говори, като по този начин се допълнят дистрибутивните местоименни редове (срв. Ницолова 1986: 171).

Използваният за анализ материал е ексцерпиран от Архива за Български диалектен речник на Секцията за българска диалектология при Института за български език към БАН, от поредиците “Трудове по българска диалектология” и “Българска диалектология. Проучвания и материали”, от публикувани в последните години монографични изследвания, речници и статии за отделни диалекти¹.

Системата на неопределителните местоимения се отличава с разнообразни форми, които имат субстантивна или атрибутивна употреба. Чрез тях се заместват неопределени или неизвестни названия за лица и предмети (*едѝн, бoедѝн, пудѝн, н'акуй, еди-кѝй, едѝ-кутрѝ, бѝт-кѝй, нѝм-кѝй, невѝ-кѝй, нѝм-кѝй, нѝ-кѝй, нѝ-кутрѝ, ер-кѝй, кѝм-кѝй, вѝри-кѝй, ѝр-кѝй, макѝр-кѝй, кѝй-гѝде(р), кѝй да е, кѝйто и да е, кутрѝ дѝ е, кутрѝту и дѝ е, кѝй билѝ, кѝйто и да билѝ, кѝй-бѝди; нѝшто, еди-штѝ, нѝм штѝ, невѝ-штѝ, ер-штѝ, штѝ-гѝде(р), штѝ да е, штѝ билѝ* и т.н.), за количествени и качествени признаци (*н'акѝкѝф//н'акѝф//некакѝф, не знѝм к'икѝф, нѝм какѝф//нѝм какѝф, невѝ какѝф, еди-кѝкѝф// еди-какѝф// едѝ-кѝкѝф,*

¹ Поради ограничения обем на статията, не се посочват подробно източниците на материала.

кѝм кѣквѝ, ѣр какѣф// ѣр какѣф, какѣф-гѣде(р)//какѣф-гѣде(р)//кѣкѣѝ-гѣту, кѣкѣф дѣ ѝе//какѣф да е//к'икѣф да ѝе, кѣкѣф бѣди//кѣф бѣди, кѣкѣфту бѣди, колкаф-гѣде(р); н'акулку, кѣлку дѣ е, кѣлко и да ѝе, кѣлку-гѣде, ѣле-гѣде// ѣле-гѣд, ѣди-кѣлко// ѣдѣ-кѣлку, кѝм-кѣлку и т.н.), за притежание (нѣчий, чѝй да е, чѝй-гѣде(р), чѝй билѣ и т.н.).

При самостоятелна употреба на неопределителните местоимения за лица от мъжки род единствено число са запазени глаголативни и дателни падежни форми - *Квѣт пуѝскѝи н'акугу дѣ гу вѝдиши, мѣжиши дѣ пуглѣнниши. Н'акуму дѣвѣт и брѣишу. Руќни когѣ дѣ е. Дѣй ги кому дѣ е* (Съчанли, Гюмюрджинско); *Дѣ ни бѣснѣ пунога. Зѣкълнѣм тѣ дѣ ни кѣжиши пунод* (Еникѣой, Ксантийско); *Зѣ утѝйт сѣз бѣт-когу; Да дадѣ бѣт-кому идын дрѣбен' лѣп. Мѣжими да хуртувами сѣс макѣр когу у светѣ* (Банат); *Че сѣкаш от нѣкога манивѣлу; Нѣкому дѣй тѝѝа нѣре* (Годеч); *Тѝзѣка нѣкому не кѣзѣ ли штѣ станѣ* (Самоковско); *Со когѣ-годер не се фѣк'ай свѣт; Кому-годер не се дават сѣвгар* (Гостивар); *Невѣкого к'е видам, невѣкому к'е кѣжам* (Овче поле) и др. Дативната форма се употребява по-рядко. Вместо нея се използва предложна конструкция от типа *на н'акого*. Регистрирани са случаи, когато между частите на сложното местоимение се вмѣква предлог, срв. *ѣт нѣ когѣ си, ѣдѣ нѣ комѣ* (Дедеагачко) и др.

В българските у- говори при названията за лица от женски род единствено число се откриват винителни падежни форми, срв. *Ѡдрѣжи ѣд нѣкойу гуму. Че га турам у к'иквѣ да ѝѣ вѣду* (Годеч), *Нѣкойу ѣд момѣте че ѣжѣнимо зимѣска* (Царибродско), *Кликнѝ нѣку жѣнѣ дѣ ти жнѣѝе* (Ново село, Видинско) и др. Запазени падежни облици се срещат и при неопределителните местоимения за признаци - *нѣк'икѣф - нѣк'иквого* (м.р.), *нѣк'иква - нѣк'икву* (ж.р.) и за притежание - *нѣчийѝа - нѣчийу* (ж.р.). Друга диалектна особеност, която се открива при неопределителните местоимения от пограничните говори, е наличието на отделни форми за мъжки, женски и среден род в множествено число - *нѣкои, нѣк'икви, нѣ'кѝ, нѣчиши* (м.р.) - *нѣкойе, нѣк'икве, нѣ'кѣ, нѣчийѝе* (ж.р.) - *нѣкойѝа, нѣк'иква, нѣчийѝа* (ср.р.) - *Иду нѣк'иква деѣѣ. Нѣк'икве жѣне поѝу*.

Нечийе чѐрке ѝду (Царибродско), *Нѐкое жѐне мѐе и да нѐсу* (Годеч), *Дай нѐк'ѐ жѐтвѐрке дѐ ти пожнѐйу* (Ново село, Видинско) и др.

В словообразователно отношение групата на диалектните неопределителни местоимения е твърде разнородна (Осенова 2002: 43-44). От синхронна гледна точка тя включва прости лексеми (*н'ѐкуй, пудѝн, боедѝн*), сложни лексеми, образувани чрез добавяне на различни словообразователни елементи в начална или в крайна позиция (*ѝди-кѝй, ѐдѐ-кутрѝ, ѐр-кѝй, кѝм-кѝй, макѐр-кѝй, кѝй-гѝдер, вѐри-кѝй, ѝле-гѝде*), полисинтетични съчетания (*кѝй да е, кѝйто и да е, кутрѝ дѐ е, кѝй бѐди, кѝй билѝ, кутрѝту и дѐ е*) и аглутинативни форми (*нѐкуй си* и др.).

Частичката *си* при формите от аглутинативен тип засилва неопределеността и изразява пренебрежителен стилистичен нюанс - *Имѝли н'ѐкъкви си руднѝни* (Силистренско), *Н'ѐкуй си бѐхтѝли тѝм. Н'ѐкъкъй си келѝш* (Вишовград, Павликенско), *Н'ѐкуй си чѐпкъни пак сѐ влизѝли в гѐрдѝнтѐ* (Войняговци, Карловско), *Бѐрбѝри нѐшту си* (Самоковско) и др. Според едни автори *си* е остатък от стара оптативна форма на глагола *взѝти* (Мирчев 1978: 191; Иванова-Мирчева, Харалампиев 1999: 117), а според други, тя е форма за дателен падеж на възвратното местоимение (Ницолова 1986: 172). Частичката *си* може да се вмѝква и между частите на сложното или съставно по форма местоимение, срв. *ѐди-кѝлку си* и *ѐди си кѝлку, нѝм къкъй си* и *нѝм си къкъй* и т.н.

В някои говори се срещат и умалителни облици на неопределителните местоимения, срв. *нѐштитчко//н'ѝштитчко//нѐштитчко, н'ѐшку, нѐквичко, нѐквичичко* (Центр. Родопи), *н'ѝштенѐ* (Провадийско), *н'ѐкуйчек* (Драмско, Сярско), *н'ѐкафчек, н'ѐкафка* (Родопи), *нѐконинко* (Ихтиманско), *ѐде-кѝлкавичѐк* (Велес), *штогудичка* (Висока, Солунско), *шѝйудичка* (Сухо, Солунско), *шѝлѐ* (Еникѝй, Ксантийско) и т.н., напр. *Йѝла да ти дѝм парѝ да ми кѝпиш н'ѝштитчку. Нѐштитчко ште та запѝтам. Л'ѝ нѐквичко ми дѝдни* (Смолянско), *Тѝнинку еднѝ н'ѝштенѐ ми не дѝдва* (Черковна, Провадийско), *Сѐкън, дѐ ни прудѝмиш шѝлѐ. Н'ѝа стѝм глѝнни ѝа, ша стѝрим шѝлѐ* (Еникѝй, Ксантийско) и др.

В системата на българските диалектни неопределителни местоимения се обособяват две основни групи.

1. Неопределителни местоимения, образувани с числителното име *един*

Както е известно в старобългарски език числителното *ѣдинъ* се среща и с неопределително значение за лица и предмети 'някой' или за признаци 'някакъв'. Като неопределително местоимение стб. *ѣдинъ* се употребява самостоятелно или в съчетанието *ѣдинъ люво*, среднобълг. *лювоѣдинъ* (Грамматика 1991: 248; Иванова-Мирчева, Харалампиев 1999: 117).

Неопределителната местоименна функция на *един* е запазена както в източните, така и в западните български диалекти. Употребата на *един* най-често е атрибутивна - *Отишѣл на енѡ сѣло* (Кюлевча, Шуменско); *Ръспрѡаши виднѣши чѣчу ти Кѡл'у как приз иднѣ зѣмъ в вѡрд'ѣли уфцѣти нѣ ѣдѣн чукѡйн* (Троянско); *Виднѣши свѣтѡвници утишилѣ нѣ зглѣдѣ у иднѣ мумѣ* (Енина, Казанлъшко); *Фѡнѣф пу аннѣ пѣт'ка с нѣга и изл'азѣф на идѣн бузалѣк* (Нова Надежда, Хасковско); *Тѡй отишѡл на едѣн дуг'ѡн ф сѣло. Едѣн сирѡмѡх трѣгнѡл да ѣде да печѡли* (Габаре, Белослатинско); *Едѣн дѡктур ѣу бѣше казѡл* (Годеч); *И ме затворѣ момѡта у еднѡ мѡненко одаѣчѣ* (Царибродско) и др. Макар и по-рядко *един* се употребява и субстантивно, срв. *Че ѡкнем еднѡга за кѡма и готѡво* (Годеч); *Еднѣ са оздравѣвале* (Ихтиманско). Най-добре е изразена неопределителната функция при формата за множествено число, която влиза в семантично противоречие с количественото значение 'един брой от някакви същности' - *Глѣдѣме тѡм еннѣ ѡрѣ се нѣбарѡли* (Съчанли, Гюмюрджинско); *Инѣ л'уд'е му кѡаха* (Еникѡй, Ксантийско); *Едѣн терсѣа отишѣл с чирѡка си у еннѣ ѡра да шѣе* (Смолско, Пирдопско) и др.

В днешните рупски говори като наследници на съчетанието *лювоѣдинъ* са запазени формите *бѡедѣн//бѡадѣн//бѡдѣн//бѡудѣн//бѡадѣн//бѡдѣн* (Мирчев 1932). Разпространени са главно в родопските и в западнорупските диалекти, но се срещат и в отделни западнотракийски говори - *Зѡп'ени вратѡта, ч'е буд'ѣн ш'е фл'ѣз'е. Буаднѣ пак ш'е рекѣт*

(Ропката); *Катò да бèше калèсан на бoеднà зенгìнцкь сфàтба* (Гоцеделчевско); *Бoеднì л'уде му в'àроват* (Драмско) и др.

В Западна Тракия - Ксантийско, Гюмюрджинско, Димотишко и Дедеагачко се употребява друго, типично само за рупската диалектна зона, неопределително местоимение *пудèн//пуадèн//пуьдèн//пудèн* - *Мър нòаш ли пунà друшка да пòате зьинòш* (Еникьой, Ксантийско); *Пуннà пьрчà л'ап ни дàвът. Ку не вàти пудèн дъш, кòзнъ кькò съ прàйм* (Съчанли, Гюмюрджинско). Освен за лица и предмети се употребява и за признаци - *Пудèн чул'ак зьмнà ут пьт'ът* (Еникьой, Ксантийско); *Кòй е стòрил пудèн к'ар уд жèнети* (Дервент, Дедеагачко); *Дъ ги рьзигрàвът кьт пуннì мьйм̀уни. Дъ вèд'ът ут ньпрèшнийь дèн' дь н'амь пуьннì хòрь* (Съчанли, Гюмюрджинско) и др. Съществуват различни предположения относно появата на това неопределително местоимение. Някои автори приемат, че *пудèн* е фонетичен вариант на *бoедèн*, получен от обеззвучаването на *б* в *п*. Т. Бояджиев (1979: 46-47) допуска, че появата на *пудèн* е следствие от преосмисляне на предложното съчетание *по един*. Според нас *пудèн* възниква от съчетаването на наречието *поне* с *един* по аналогия на стб. *любoєдинъ* (от *любo* 'само' + *єдинъ*) и с последвало опростяване, срв. *поне един* > *пoедин* > *пуидин* > *пудин*.

По модела *поне един* > *пудин* от наречието *бàрем//бàре//бàр* 'поне' и *едèн* е получено неопределителното местоимение *барадèн* в говора на Крумовградското село Тихомир. *Барадèн* се употребява успоредно с *бадèн* < стб. *любoєдинъ*, като между двете форми съществува и звукова близост.

2. Неопределителни местоимения, образувани от други местоимения (въпросителни, относителни, показателни и др.)

Неопределителните местоимения в съвременния книжовен български език, както и преобладаващата част от диалектните местоименни облици от тази група, са свързани по произход със старобългарските въпросителни форми *кьто*, *чьто*, *кзи*, *какъ*, *коликъ*,

чьи (Иванова-Мирчева, Харалампиев 1999: 114-115, 117-118; Граматика 1991: 247-248). В някои източни български говори от мизийски, южнотракийски и родопски тип се срещат и неопределителни форми, образувани със старобългарското въпросително местоимение *кѡторъи* > *кутри*, срв. *н'акутри//нѣкутри//накутри*, *кутри* *дѣ е*, *кутри* *ту и дѣ е*, *едѣ-кутри*// *ѣт-кутри*// *иди-кутри* и т.н.

Най-широко разпространен е редът, образуван с частица *ня*- < стб. *нѣ*- и въпросителни местоименни форми, срв. *н'акуй (си)//нѣкой (си)*//*нѣкой (си)*, *н'ашту(си) //нѣшчо (си)*, *нѣкакѡф (си)*, *нѣколкаф (си)*, *нѣчий (си)* и т.н. - *Зимѣ си н'акуй леф. Н'ашту тѣрсиш ли* (Войнягово, Карловско), *Минавѣт н'акѡви ѡрѣ и му казѡвт* (Дервент, Дедеагачко), *Н'акѡф чѡ'ак те шѣтѣ. Стрѣлихме н'акакулку пѣти* (Съчанли, Гюмюрджинско), *Н'акуй ми гу купи. Нѣшту шумули. Н'акѡку дѣте плачи* (Вишовград, Павликенско), *Н'акаков будала а тоа* (Драмско), *Нѣчийо дѣтѣ ровѣ* (Годеч), *Нѣкой ѡти се не сѣти за мѣне. Зѣми нѣкакоф конѣц* (Самоковско), *Нѣкой рѡпа на вратата. Нѣкакоф мѡш дѡйде да те бѡра* (Костурско), *Н'акутру са убѡди* (Добрево, Добричко), *Ъку видѣши н'акутрии да лѡзе, ни гу пѡшѣтѣй* (Калипетрово, Силистренско), *Накатро са изр'ѡка кѡлкото имѣ глѡс* (Смолянско) и др.

Първите регистрирани примери за неопределителни местоименни форми с частицата *еди*- < стб. *ѣдѣ/ѣди* датират от XII в. (Иванова- Мирчева, Харалампиев 1999: 117). - *ѣди-кѡй казѣл. ѣди-куйѡ утишла. Дунѣсѣл ѣди-кѡлку си пѣри* (Вишовград, Павликенско), *Сѣ речѣт ѣдѣ-куй ѡрѣ имѣт мѡмѣ зѣ глѣвѣне. Сѣ сѣди ѣдѣ-кѡлку дѣ угурѣ убу. Стѡрилу кѡбѡхѡт' ѣдѣ-кутрѡ дѣте. Дѣ сѣ срѣшне с ѣдѣ-кутри чув'ак* (Съчанли, Гюмюрджинско), *Иди-кутри жѣна ми казѣ тѣй и тѣй. Иди-кутрѡ дѣтенце ѣсѣй-ѣсѣй стѡре. Саѡт'ѣт е иди-кѡлку си* (Еникѡй, Ксантийско), *Зѡнци го на ѣди-кѡй си тирзѣйѡ* (Кайлярско), *Абе, на ѣди-кѡй ѡн ѣѡдейне, пѣйне бес пѡри* (Кукушко) и др. Местоименията с *еди*- означават фиксиран референт (Ницолова 1986: 174).

През XVII в. се появяват и неопределителни местоимения, образувани с частица *-годе(p)//-готу//гот* < стб. наречие *годѣ* ‘угодно’, местен падеж от стб. *годѣ* (Иванова- Мирчева, Харалампиев 1999: 118) - *кòй-гòде(p)*, *штò-гòде(p)*, *какòв-гòде(p)*, *каквò-гòде(p)*, *чìй-гòде(p)*, срв. *Сторì ма, Бòже, направì на каквà-гòде гадìна* (Новопазарско), *Кòйа-гòт жинà да п̀таш, за т убàды. Как̀й-гòту пахàр дàй* (Банат), *Есенес зехме малко в̀лна, та да нат̀чем што-годе за в к̀шти* (Копривщица) и др. В книжовния български език днес местоименията с *-годе* се употребяват рядко. Причината за тяхното изчезване е близостта им по значение с местоименията от типа *който и да е*, които са предпочитани (Ницолова 1986: 174).

В някои източни български говори (Провадийско, Шуменско, Казанлъшко, Гюмюрджинско и др.) се употребяват местоимения от типа *к̀м кòй*, *к̀м кòлку*, *к̀м к̀кв̀* и т.н., срв. *К̀м кòлку ш̀ съ н̀кàзва* (Шуменско), *К̀м к̀кв̀ истòриш ìм̀. Н'ам̀ к̀м кòлку д̀ върт̀ш* (Съчанли, Гюмюрджинско) и др. Словообразователният елемент *к̀м* произлиза от турската лексема *kim* ‘кой, някой’, която е приела в български език функцията на неопределителна частица (БЕР 1979).

В югозападните български говори (Кюстендилско, Корчанско, Прилепско и др.) се срещат неопределителни местоимения, образувани с частица *ep*, която също е от турски произход, срв. *her* ‘всякой’ (БЕР 1971) - *èркой*, *èркак̀в*, *èршто* - *Èркой д̀ м̀ни п̀ с̀лто у нàс ке дòй* (Костурско) и др. В събрания диалектен местоименен корпус е регистриран пример от Прилепско *ep што год* - контаминация от формите с частиците *ep-* и *-годе(p)*.

В някои източни български диалекти се откриват неопределителни местоимения, образувани с частицата *vàre// v̀ри* от румънско *vare* > *oare*, срв. *oare care* ‘който и да е’, *oare сè* ‘каквото и да е’ (БЕР, 1979) - *v̀ри кòй* ‘неизвестно кой’ - *Ше т̀ пуд̀ри v̀ри кòй* (Силистренско), *Т̀рси та v̀ри кòй* (Казанлъшко) и др.

В българските говори в Румъния се употребяват неопределителни форми от типа *òркòй* ‘който и да е’, *òркаквò //*

òрквò // òркфò ‘каквото и да е’, *òркòлко* ‘колкото и да е’ - *Òркаквò* *ìмаше тàm. Вържеме ги със кòнци или със òркфò. И квò ìма невòйа тàmà сàдиш и турìш и òрквò ти трèба тàm. Дъб думашеме на òрквò дърво. Òрквò дърво дебèло. Òркòлко ìма сè брàiно им кàзваме* и др. Формите са хибридни. Образувани са от първия компонент *ori* на румънските местоимения *oricine* ‘който и да е’ и *orice* ‘каквото и да е’ и българските въпросителни местоимения (Младенов 1993: 386).

В банатския диалект са регистрирани и неопределителни местоименни облици, образувани наречието *макàр* ‘поне’ - *макàр кòй, макàр куйъ, макàр куйè, макàр куйъ*, срв. *Макàр кòй да ìд, за му кàжит. Макàр куйъ се жàлва на бирòва, за дàде кунè. Макàр куйè ревè на пòте ми ì жàл’.* *Макàр куйъ да си густèне, за сòднат на търпèзата* и т.н. Подобни облици се срещат и в сръбски език, където вероятно също са по-нови образувания, срв. *макар шта, ма шта* (Лашкова 2001: 151).

В българската диалектна местоименна система се употребяват и местоимения, възникнали чрез свързването на въпросителни местоименни форми с глаголни облици в сегашно, минало или бъдеще време. Освен употребяваните и в книжовния език местоимения от типа *кòй да е, кòйто да е*, в рупската диалектна област се откриват и форми като *кутрì дъ е - Че зèмем какòф да е вòл* (Доброславци, Софийско), *Че га прàим к’иквò да ìè. Дòнеси ми едòн лèп к’ик’òф и да ìè* (Годеч), *Ръкìте си дъ измìиш, зèре штù дъ ì бàръте* (Дервент, Дедеагачко), *Кòлку дъ е, дрùгу е, гà ìмъш сòйни òрь. Тит’ун’ пìе кькòф дъ е* (Съчанли, Гюмюрджинско) и др. Статусът на този вид местоименни форми се определя различно от езиковедите. Според едни автори те са предмет на морфологията, а според други на синтаксиса (Лашкова 1988: 12).

От свързването на въпросителни местоименни форми с перфект в среден род са възникнали обличите от реда *кòй билò, штò билò, какòв билò, колкàв билò* (югозападни говори), срв. в руски език *кой бы ни был*, в сръбски *било који*. В книжовния български език се предпочитат форми, образувани от относителни местоимения, срв. *който и да било*.

От третоличната форма на глагола *бѣда* и въпросителни местоимения се образуват източнобългарските неопределителни облици *кѡй бѣди, кѣкѣф бѣди, кѣквѡ бѣди //квѡ бѣди // кѡ бѣди*, срв. в руски език *кто-нибудь, что-нибудь - Кѡй бѣди ни мѡ ѡа кѡжи тѣс дѡма* (Силистренско) и др. Мястото на глаголната форма може да бѣде и пред местоимението, както е в банатския говор - *бѣт кѡй*, срв. в сръбски език *буди какав* (Лашкова 1988: 12) - *Бѣт кѡй за ѡа зѣми, чи ѡ бугѡта. За пузвѣ бѣт куйѣ жинѣ. За закл бѣт куйѣ пѡлчи. За дѡѡат бѣт куйѣ рудѡѡци*. Срещат се и облици, образувани с относителни местоимения и глагола *бѣда*, срв. *кѣфту бѣди, кѣквѡту бѣди// квѡту бѣди//кѡту бѣди* и т.н. - *Ше идѣм кѡ бѣди. Дѡѡ ми чѣрѣши квѡту бѣди* (Силистренско) и др.

Една група неопределителни местоимения са възникнали чрез вторична морфологизация на синтактични конструкции. Така напр. в редица източни български говори се употребяват облици от *нѡм-кѡй (си), нѡм-каквѡ (си), нѡм-какѣв (си), нѡм-кѡлко (си)* (от *не знѡм кѡй > нѡм кѡй*) - *Нѡм-кѡй та вѡка* (Разградско), *Дѡйдѣ нѡм-какѡф си чул'ѡк, отѡде при нѡм-каквѡ си бѡба* (Драмско, Сярско) и др.

В някои говори формообразуващата морфема *нѡм* се опростява още, срв. *нѡм > нѡ - нѡ-кѡй (си), нѡ-каквѡ (си), нѡ-какѣв (си), нѡ-кѡлко (си)*. В говора на с. Буря, Габровско, както и в редица североизточни говори, облиците от реда *нѡ-кѡй (си)* имат две значения: 'неопределеност, неизвестност за събеседника, но определеност, известност за говорещото лице' и 'израз на пренебрежително емоционално отношение'². Местоименията от типа *нѡ-кѡй* влизат в семантична опозиция с тези от типа *н'ѡкой*, които са индеферентни към признака определеност/неопределеност (известност/неизвестност) по отношение на говорещото лице (Пашов 1965: 367). Облиците от реда *нѡ-кѡй* са маркирани и посредством второто си значение. В родопските говори са регистрирани форми, образувани с въпросителното местоимение *кутри - нѡкутри* (Момчиловци, Смолянско) и др.

² Пашов допуска възможността формите от този тип да са образувани с показателната частица *нѡ* 'ето' (Пашов 1965: 368).

По същия път в западните български говори са възникнали неопределителните местоименни облици от реда *невè кòй* (от стб. *нє вѣмъ > не вѣм кòй* (1 л. ед. ч.) > *не вè кòй* (3 л. ед. ч.) > *невè кòй* и др.) - *Вишèл е невè кòй* (Сапарево, Дупнишко) и др.

В някои погранични говори са регистрирани конструкции, функциониращи като неопределителни местоимения от типа *òле-гòде* 'щò-годе' (Станьовци, Брезнишко), *òле-гòд* 'колко-годе' (Трънско). Произходът им се свързва със старобългарските облици *кѣлѣ* 'едва' или *кѣли* 'колкото; толкова, колкото' (Тодоров 1994: 133).

Подобни местоимения се откриват и в полски език, срв. *ilekolwiek* 'колкото и да е' от *ile* 'колко' и *-kolwiek* '-годе' (Тодоров 1994: 134).

От свързването на две местоимения (въпросителни или показателни) са получени неопределителните облици *коè-каквè* // *коè-квè* 'някакви' (Трънско) и *сакòф* - *такòф* 'някакъв' (Момчиловци, Смолянско) и др. При тези неопределителни местоимения би могло да се говори и за редупликация като словообразователен метод.

Направеният преглед показва, че класът на неопределителните местоимения в българските диалекти се характеризира с голямо богатство от форми. Една част от тях са възникнали още в старобългарски език, а други са резултат от по-късни развойни процеси. Неопределителните местоименни редове са изградени главно от въпросителните с помощта на разнообразни частици от номинален и вербален произход или от съчетания на числителното *един* с наречия.

Литература

Бояджиев 1970: Бояджиев, Т. Значение и употреба на числителното име *един* в рупските говори. - ИИБЕ. Кн. XIX, 1970, с. 743-750.

БЕР: Български етимологичен речник. Т. I, 1971 - Т. IV, 1995.

Видоески 1999: Видоески, Б. Дијалектите на македонскиот јазик. Т. 3. Скопје, 1999.

Витанова 2002: Витанова, М. Неопределителни и отрицателни местоименни форми, образувани с *един* в рупските говори. - Българска реч, 2002, кн. 2, с. 46-50.

Грамматика 1991: Грамматика на старобългарския език. С., 1991.

Грамматика 1983: Грамматика на съвременния български книжовен език. Т. 2. Морфология. С., 1983.

Добрев 1980: Добрев, Ив. Произход на старобългарското неопределително местоимение *нѣкъзи*. - Бълг. език, 1980, кн. 6.

Дограмаджиева 1974: Дограмаджиева, Ек. Синтаксична характеристика на съчетанията от типа *който и да* в съвременния български книжовен език. - В: Езиковедски изследвания. В памет на проф. Ст. Стойков. С., 1974.

Иванова-Мирчева, Харалампиев 1999: Иванова-Мирчева, Д., Ив. Харалампиев. История на българския език. В. Търново, 1999.

Лашкова 1988: Лашкова, Л. Мястото на българския език в съпоставителното изследване на славянските езици. - Съпоставително езиковедство, 1988, № 4-5, с. 7-13.

Лашкова 2001: Лашкова, Л. Сърбо-хърватска граматика. ЕМАС, София, 2001.

Мирчев 1932: Мирчев, К. Източномакедонското и родопско *боедин*, словенско (*n)obeden* и зап. слав. *žadný-žaden*. - Мак. преглед, г. VIII, 1932, кн. 2, с. 9-22.

Мирчев 1978: Мирчев, К. Историческа граматика. С., 1978.

Младенов 1993: Младенов, М. Сл. Българските говори в Румъния. С., 1993.

Мостовска 1988: Мостовска, М. Неопределителни местоимения в българския и полския език. - Съпоставително езиковедство, 1988, кн. 4-5, с. 73-79.

Мъжлекова 1990: Мъжлекова, М. Речник на старобългарски думи в днешните български говори. С., 1990.

Ницолова 1986: Ницолова, Р. Българските местоимения. С., 1986.

Осенова 2002: Осенова, П. Семантика и прагматика на българските неопределителни местоимения. С., 2002.

Пашов 1965: Пашов, П. Особен тип неопределителни местоимения в североизточните български говори (*на-кой, на-какво, на-къде*). - БЕ, 1965, кн. 4-5, с. 362-370.

Попов 1980: Попов, Д. Функционано-семантични особености на местоименията и местоименните наречия, образувани с частица *еди-*. - БЕ, 1980, кн. 5.

Ро Хауге 1981: Ро Хауге, Х. Опит за семантичен анализ на неопределителните местоимения *кой да е* и *който и да е*. - В: Българистични изследвания. Първи българо-скандинавски симпозиум. С., 1981.

Русек 1978: Rusek, J. Z historii zaimków nieokreślonych w języku bulgarskim.- Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych PAN, XXII, 1978, № 2.

Тодоров 1994: Тодоров, Т. Етимологични етюди. С., 1994.